

AZ ÚJ BIZTOSÍTÁSI TÖRVENY TŐKE- ÉS TARTALÉKSZABÁLYAI

*dr. Szedlák Katalin Viktória, katalinszedlak@gmail.com
A cikk a szerzőnek a Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat (SZAKma) című folyóirat 2015/11. számában megjelent, azonos című cikkének engedéllyel történt másodközlése.*

ÖSSZEFOGLALÓ

Az új biztosítási törvény legjelentősebb részében a Szolvencia II irányelv átültetésének tesz eleget, a legfontosabb változások a biztosítók és a viszontbiztosítók tőke megfelelést és tartalékképzését érintik.

A Szolvencia I rendszer mennyiségi alapú tőke megfelelést felváltja a Szolvencia II gazdaságikockázat-alapú, gazdasági értékelésre épülő, standard vagy belső modell alkalmazását bevezető rendszere.

A biztosítók biztosítástechnikai tartalékai értékének meghatározása pedig az új rendszerben a biztosítási kötelezettségek átvállalásához és teljesítéséhez igazodó legjobb becsléssel és az egyes kockázatokhoz kapcsolódó garanciális többeltrahagyás alkalmazásával történik.

A Szolvencia II hatálya alá nem tartozó ún. kisbiztosítók esetében ugyanakkor fennmaradnak a Szolvencia I egyszerűsített követelményei.

SUMMARY

The most important part of the new Insurance Act is the implementation of the new European rules of Solvency II, the most relevant changes concern the capital adequacy system and establishment of technical provisions of the insurers and the reinsurers.

The new Act replaces the quantitative-based capital adequacy system of Solvency I with an economic evaluation principle and risk-based system introducing the standard and internal models.

The new system specifies the value of the technical provisions as the sum of the best estimate and the risk margin which correspond to the amount which would be required by another insurance or reinsurance undertaking to take over the underlying insurance and reinsurance obligations.

The so called “small insurance companies” are out of the scope of Solvency II, so they continue their operations under the simplified provisions of Solvency I.

Kulcsszavak: Szolvencia II, kockázatalapú rendszer, szavatolótőke, biztosítástechnikai tartalék
Key words: Solvency II, risk-based system, own funds, insurance technical provisions

JEL: G22, G28

DOI: 10.18530/BK.2016.1.36

<http://dx.doi.org/10.18530/BK.2016.1.36>

A 2016. január 1-jén hatályba lépő biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény (a továbbiakban: új Bit.) legjelentősebb részében a biztosítási és viszontbiztosítási üzleti tevékenység megkezdéséről és gyakorlásáról szóló 2009. november 25-i 2009/138/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (Szolvencia II) átültetésének tesz eleget.

A Szolvencia II hárompilléres rendszer. Az első pillér a tartalékszabályozással és a tőke megfeleléssel, a második pillér a biztosítók vállalatirányításával és a felügyeleti résszel foglalkozik, míg a harmadik pillér az adatszolgáltatást és a közzétételt szabályozza.

Az új Bit. az első pillér keretében a biztosítók és viszontbiztosítók működésében rejlő kockázatokhoz igazodó módon újításokat vezet be a tőke megfelelés és a tartalékképzés terén.

A törvényi keretszabályokat a biztosítók és a viszontbiztosítók szavatolótőkéjéről és biztosítástechnikai tartalékairól szóló 43/2015. (III. 12.) Korm. rendelet (a továbbiakban: kormányrendelet), valamint az Európai Bizottság – második szintű végrehajtási szabályait tartalmazó – rendeletei egészítik ki tartalommal (technikai szabályokkal).

A kormányrendelet hatálya a Magyarország területén székhellyel rendelkező biztosítónak és viszontbiztosítónak a számviteli biztosítástechnikai tartalékok képzésére, a szavatolótőke meghatározására, a tőkeszükséglet számítására, valamint – a Szolvencia II irányelv hatálya alá nem tartozó ún. kisbiztosítót¹ ide nem értve – a biztosítástechnikai tartalékok képzésére terjed ki, emellett a kormányrendelet a csoportfelügyelet hatálya alá tartozó biztosítónak és viszontbiztosítónak a szavatolótőke meghatározására és a tőkeszükséglet számítására, valamint a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos feladatkörében eljáró Magyar Nemzeti Bank (a továbbiakban: Felügyelet) tevékenységére vonatkozóan is határoz meg szabályokat.

1. A szavatolótőke-szükséglet meghatározása

A szavatolótőke-szükséglet számítása során az eddigi díjbevétel és kárfizetés alapján meghatározott mennyiségi elvárások és az azokat kiegészítő minőségi és működési szabályok helyébe a kockázati szempontú értékelés, valamint az ún. prudens személy elve lép. A prudens személy alapelve előírja a biztosítók számára, hogy az eszközöket az ügyfelek legjobb érdeke szerint kell befektetni, ezzel párhuzamosan azonban a befektetések szabadságára vonatkozó alapelvet is kimondja az irányelv. A szavatolótőke-szükséglet számítása tehát a tevékenység végzése során fellépő biztosítási, piaci, működési és egyéb kockázatokhoz igazodik. A biztosítók egyedi kockázati profilját különösen a tőkeszükségletek tükrözik majd.

A szavatolótőke-szükséglet kiszámítható standard formula vagy belső modell alkalmazásával. A standard formula moduláris felépítésű, amely arányos aggregációs módszeren alapul, és figyelembe veszi az egyes modulok és almodulok közötti diverzifikációs hatásokat. A standard formula alkalmazása nem engedélyköteles, emellett – felügyeleti engedélyhez kötötten – lehetővé teszi a vállalkozásra jellemző paraméterek, a standardizált egyszerűsítések alkalmazását.

A szavatolótőke-szükséglet számításához teljes vagy részleges belső modell is használható a biztosító döntése alapján és felügyeleti engedély függvényében. A biztosítóknak bizonyítaniuk kell, hogy megfelelnek az alkalmazási feltételeknek, a statisztikai minőségi normáknak, valamint a számítási, értékelési és dokumentációs előírásoknak.

A biztosítók egyedi kockázati profilját különösen a tőkeszükségletek tükrözik majd.

A minimális szavatolótőke-szükséglet értékének a szavatolótőke-szükséglet 25-45 százalékos sávjába kell esnie; számítását negyedévente kell elvégezni. A minimális tőkeszükségletet az alábbi változók vagy azok egy részének lineáris függvényeként kell kiszámítani:

- a biztosító vagy a viszontbiztosító biztosítástechnikai tartalékai,
- a biztosító vagy a viszontbiztosító díjelőírása,
- a biztosító vagy a viszontbiztosító biztosítási szerződéses kötelezettségei kockázatnak kitett összegei,
- a halasztott adók és
- az igazgatási költségek.

A figyelembe vett változókat a viszontbiztosításra eső rész levonásával kell meghatározni.

Ha a rendelkezésre álló szavatolótőke kisebb a minimális szavatolótőkénél, akkor a Felügyelet felfüggesztheti vagy visszavonhatja a biztosító tevékenységi engedélyét. Ha a rendelkezésre álló szavatolótőke értéke meghaladja a minimális szavatolótőke-szükségletet, de nem éri el a szavatolótőke-szükségletet, akkor a Felügyelet jogszabályban meghatározott intézkedéseket tehet a helyzet javítása érdekében. Optimális esetben a rendelkezésre álló szavatolótőke meghaladja a szükséges szavatolótőke értékét.

A szavatolótőke-szükséglet számítások két alapelvre épülnek: a gazdasági kockázatokon alapuló megközelítésre (főként a szavatolótőke-számítás és a felügyelés tekintetében), illetve a piaci alapú értékelésre. A Szolvencia II rendszer a számítás alapjául szolgáló számviteli alapadatok (eszköz- és forráselemek) bizonyos részét egyfajta piaci értéken veszi figyelembe, amely nem feltétlenül egyezik a vonatkozó uniós normákra épülő számviteli szabályok szerinti nyilvántartási értékkel. A piaci érték kialakítása tekintetében használt definíciók egy részét a Nemzetközi Számviteli Standardok (IAS/IFRS) előírásai tartalmazzák. A Szolvencia II rendszer alkalmazása feltételezi, hogy a biztosítók az érintett számviteli alapadatok tekintetében – a Szolvencia II mérleg számítása céljából – végrehajtanak egy párhuzamos piaci értékelést is, amelyet a számviteli nyilvántartásokban nem kell átvezetni, mert a szolvenciamérleg a hatósági, prudenciális szempontú megfigyelést szolgálja.

A szavatolótőke-szükségletet az alapvető szavatolótőke-szükséglet, a működési kockázat szavatolótőke-szüksége és a korrekció összegeként kapjuk.

Az alapvető szavatolótőke-szükségleten belül öt egyedi kockázati modul van: életbiztosítási, nem-életbiztosítási, piaci, partner nemteljesítési (hitelkockázati) és egészségbiztosítási

kockázati modulok. A kockázati modulok almodulokra bonthatóak.

Az almodulok tőkeszükségletét külön-külön kiszámoljuk, majd a (megfelelő korrelációs együtthatókkal történő) súlyozást követően összesítjük. Ezt követően az előző lépésben megkapott kockázati modulok tőkeszükségletét szintén korrelációs mátrix alkalmazásával kiszámítjuk, így kapjuk meg az alapvető szavatolótőke-szükségletet. A korrelációs együtthatókat a jogszabályok rögzítik.

A szavatolótőke az alapvető és a kiegészítő szavatolótőke összege. Az alapvető szavatolótőke a következő elemekből áll: az eszközöknek a forrásokat meghaladó többlete, amelyből a biztosító vagy viszontbiztosító levonja a saját részvényeinek összegét, valamint az alárendelt kölcsöntőke. Kiegészítő szavatolótőkének minősül: a jegyzett, de be nem fizetett tőke, a biztosító vagy a viszontbiztosító – mint kedvezményezett – javára szóló okmányos meghitelezés és garanciaszerződés, valamint az előzőekbe nem tartozó, kötelezettségvállaláson alapuló, a biztosító vagy a viszontbiztosító javára szóló – bírósági eljárásban érvényesíthető – követelés. Kölcsönös biztosító egyesület esetén a kiegészítő szavatolótőke a pótlólagos befizetési kötelezettségből eredő követelést is tartalmazhatja.

A kormányrendelet tartalmazza a szavatolótőke elemeinek háromszintű rendszerbe történő besorolását.

A kormányrendelet tartalmazza a szavatolótőke elemeinek háromszintű rendszerbe történő besorolását attól függően, hogy az egyes tőkeelemek az alapvető szavatolótőke vagy a kiegészítő szavatolótőke részei-e, valamint attól, hogy mennyiben rendelkeznek a következő jellemzőkkel:

- a tőkeelem rendelkezésre áll, vagy szükség esetén érvényesíthető a folyamatos működés és a felszámolás során jelentkező veszteségek teljes fedezésére (állandó hozzáférés),
- felszámolás esetén a tőkeelem teljes összege rendelkezésre áll a veszteségek fedezésére, és a tőkeelem kifizetésére addig nem kerülhet sor, amíg minden egyéb biztosítási szerződésből eredő kötelezettség nem teljesült (alárendelés).

Annak értékelésekor, hogy a szavatolótőke-elemek milyen mértékben rendelkeznek, illetve fognak rendelkezni a fentiekben felsorolt jellemzőkkel, megfelelően figyelembe kell venni az adott tőkeelem időbeli elérhetőségét, különös tekintettel arra, hogy a tőkeelem lejáratú időhöz kötött-e. Amennyiben az adott tőkeelem lejáratú időhöz kötött, annak a vállalkozás biztosítási és viszontbiztosítási kötelezettségeinek időtartamához viszonyított relatív időtartamát figyelembe kell venni (elegendő időtartam).

Ezen felül a következő jellemzőket kell figyelembe venni:

- a tőkeelem mentes-e a névleges összeg visszafizetését megkövetelő vagy ösztönző feltételektől (visszafizetést ösztönző feltételek hiánya),
- a tőkeelem mentes-e kötelezően kiszabott díjaktól (kötelező kezelési költségek hiánya),
- a tőkeelem tehermentes-e (tehermentesség).

2. A biztosítástechnikai tartalékok meghatározása

A biztosítók biztosítástechnikai tartalékai értékének meghatározása a biztosítási kötelezettségek átvállalásához és teljesítéséhez igazodó legjobb becsléssel és az egyes kockázatokhoz kapcsolódó garanciális többletrághagyás alkalmazásával történik, amit különböző tényezők (így pl. az illeszkedési és a volatilitási kiigazítás) módosítanak.

A legjobb becslés értéke a jövőbeni pénzáramok jelenértékének valószínűséggel súlyozott átlagának felel meg, amelyet a vonatkozó kockázatmentes hozamgörbe figyelembevételével, aktuális és hiteles információkra, valamint valós feltevésekre támaszkodva, megfelelő, alkalmas és releváns aktuáriusi és statisztikai módszerekkel kell kiszámítani. A legjobb becslés számításakor használt pénzáram-előrejelzés meghatározása során figyelembe kell venni a biztosítási és viszontbiztosítási kötelezettségek teljesítéséhez szükséges, azok teljes időtartamára szóló valamennyi pénz- és kiáramlást. A legjobb becslés értékét – a viszontbiztosítási szerződésekből és különleges célú gazdasági egységekből megterülő összegek levonása nélkül – bruttó értéken kell kiszámítani.

A biztosító vagy a viszontbiztosító a legjobb becslést és a kockázati rághagyást külön számítja.

A kockázati rághagyás értéke akkora, hogy a legjobb becslés értékéhez történő hozzáadásával a biztosítástechnikai tartalékok nagysága megegyezzen azzal az értékkel, amelyre egy biztosítónak vagy viszontbiztosítónak a biztosítási és viszontbiztosítási kötelezettségek átvállalásához és teljesítéséhez szüksége lenne, beleértve az ehhez szükséges pótlólagos szavatolótőke-szükséglet bevonásának költségét is.

A biztosító vagy a viszontbiztosító a legjobb becslést és a kockázati rághagyást – főszabály szerint, bizonyos speciális esetek kivételével – külön számítja. Külön számítás esetén a kockázati rághagyást a – biztosítási és viszontbiztosítási kötelezettségek (teljes időtartama alatti) fedezéséhez szükséges – szavatolótőke-szükséglettel egyező nagyságú figyelembe vehető szavatolótőke előteremtési költségének meghatározásával kell kiszámítani.

A kockázati rághagyás az alábbi matematikai formulával számítható ki:

$$\text{kockázati rághagyás} = CoC \times \sum_{t \geq 0} \frac{SCR(t)}{(1 + r(t+1))^{t+1}}$$

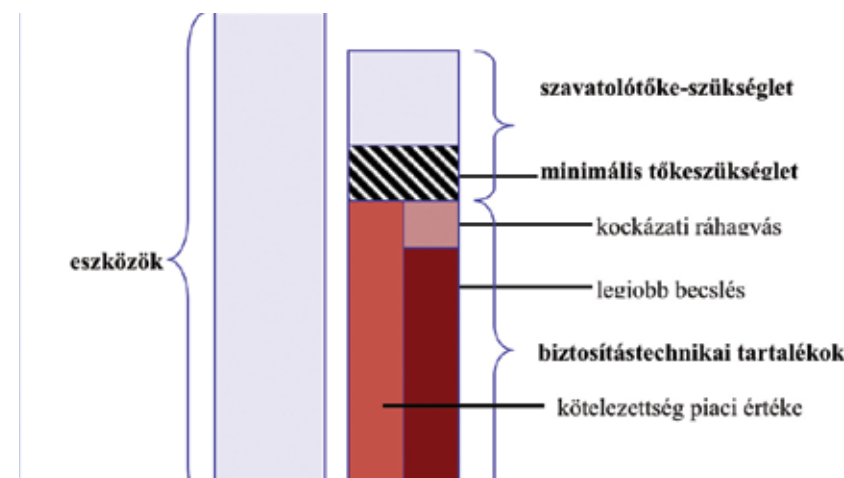
ahol

CoC – tőkeköltség ráta

SCR(t) – szavatolótőke-szükséglet (t) év után

r(t+1) – alapvető kockázatmentes kamatláb

A szavatolótőke-szükséglet, a minimális tőkeszükséglet és a biztosítástechnikai tartalékok egymáshoz viszonyított arányát az alábbi ábra szemlélteti:

Mindezek mellett elkülönítetten jelenik meg a számviteli éves beszámoló készítéséhez szükséges számviteli biztosítástechnikai tartalékok meghatározása, amelyet mind a kisbiztosítóknak, mind pedig a Szolvencia II hatálya alá tartozó biztosítóknak ágazatonként olyan mértékben kell meghatározni, hogy az a kötelezettségeik folyamatos és tartós teljesítésére fedezetet nyújtson.

A jelenleg alkalmazott Szolvencia I „bünteti” a prudens szemléletben működő biztosítókat.

Összegzésképpen elmondható, hogy a jelenleg alkalmazott Szolvencia I rendszer nem érzékeny megfelelő mértékben a kockázat nagyságára, „bünteti” a prudens szemléletben működő biztosítókat. Például amennyiben két ugyanolyan kockázatú biztosításra az egyik biztosító nagyobb biztosítási díjat szab ki – ezzel is csökkentve saját kockázatát –, a szabályozás e biztosítónak ír elő nagyobb tőkeszükségletet. A mostani szabályozás, bár egyszerű és költségghatékony, mégsem azonosítja be helyesen a kockázatot. Emellett a Szolvencia I szabályozásban használt modellek már a bevezetés idején sem voltak minden esetben jól alkalmazhatóak, mára pedig teljesen elavultnak számítanak. A vállalatirányítás szempontjából is időszerű volt a Szolvencia I rendszer fejlesztése, hiszen csak csekély számú minőségi követelményt tartalmaz. Egyebekben a felügyeletektől sem követeli meg a biztosítók ilyen irányú felülvizsgálatát.

A Szolvencia II rendszer bevezetését hatástanulmányok és konzultációk előzték meg, így a biztosítók lépésről lépésre ismerték meg az elveket, sajátították el a számítási mód-

szertanokat. A biztosítók a Szolvencia II-höz kapcsolódó felügyeleti jelentéstételre való felkészülést –csökkentett adattartalom mellett – 2015 során már elkezdték, tekintettel a 2016-tól bekövetkező változásokra.

Mindezeknek köszönhetően remélhetőleg zökkenőmentesen zajlik majd a biztosítók átállása az új rendszerre.

Feldolgozott jogszabályok:

a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény,

a biztosítók és a viszontbiztosítók szavatolótőkéjéről és biztosítástechnikai tartalékairól szóló 43/2015. (III. 12.) Korm. rendelet,

a biztosítási és viszontbiztosítási üzleti tevékenység megkezdéséről és gyakorlásáról szóló 2009. november 25-i 2009/138/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (Szolvencia II).

HIVATKOZÁSOK

¹ Kisbiztosító: olyan biztosító, amely megfelel a következő feltételek mindegyikének:

- a) a biztosító éves bruttó díjbevétele nem haladja meg az ötmillió eurót;
- b) a biztosítónak a viszontbiztosítási szerződésekből és a különleges célú gazdasági egységektől megtérülő összegekkel együtt számított bruttó biztosítástechnikai tartalékai nem haladják meg a huszonöt millió eurót, továbbá csoporthoz tartozó biztosító esetén a csoport viszontbiztosítási szerződésekből és a különleges célú gazdasági egységektől megtérülő összegekkel együtt számított bruttó biztosítástechnikai tartalékai nem haladják meg a huszonöt millió eurót;
- c) a biztosító nem folytat felelősség-, hitel- és kezési biztosítási kockázatokat fedező biztosítási tevékenységet, kivéve, ha azok a Bit. 47. §-ban meghatározottak szerint kiegészítő kockázatnak minősülnek;
- d) a biztosító üzleti tevékenysége nem terjed ki
- da) a félmillió eurós éves bruttó díjbevételt meghaladó,
- db) a viszontbiztosítási szerződések alapján és a különleges célú gazdasági egységektől megtérülő összegekkel együtt számított két és fél millió euró bruttó biztosítástechnikai tartalékot meghaladó,
- dc) az éves bruttó díjbevételük vagy a viszontbiztosítási szerződésekből és a különleges célú gazdasági egységektől megtérülő összegekkel együtt számított bruttó biztosítástechnikai tartalékuk tíz százalékát meghaladó viszontbiztosítási ügyletekre.